

DIRECTRIUS PER A MATERIALS DE LECTURA FÀCIL

Bror Ingemar Tronbacke

IFLA

International Federation of Library
Associations and Institutions

Secció de Biblioteques al servei de persones
en situacions desavantajoses

Versió catalana d'Àngels Massísimo

La Fundació Jaume Bofill ha fet possible
la present traducció

COL·LEGI OFICIAL
DE BIBLIOTECARIS-DOCUMENTALISTES
DE CATALUNYA

Títol original: *Guidelines for Easy-to-read materials*

Edita i distribueix:

Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya

Ribera, 8, pral. - 08003 Barcelona

Tel.: 933 197 675

e-mail: cobdc@cobdc.ictnet.es

D.L.: B-44.225-1999

ISBN: 84-86972-10-8

Serveis editorials: Medusa

Impressió: Novagràfik

1a edició: novembre 1999

Sumari

Resum	5
1 La necessitat de materials de lectura fàcil	6
1.1 ¿Què és lectura fàcil?	6
1.2 L'aspecte democràtic	6
1.2.1 Les Normes Estàndard de les Nacions Unides	7
1.2.2 El Manifest de la UNESCO per a la Biblioteca Pública	8
1.2.3 La Carta del Lector	8
1.2.4 El Grup de Treball de l'IFLA sobre alfabetització	9
1.3 Grups destinataris	10
1.3.1 Discapacitats (persones amb una minusvalidesa o disfunció)	13
• Discapacitats mentals	13
• Persones amb problemes de lectura	14
• Persones amb MBD/DAMP	15
• Autistes	15
• Sords de naixement o amb sordesa precoç	16
• Persones sordes i cegues	16
• Afàsics	17
• Gent gran, persones parcialment senils	18
1.3.2 Lectors amb suficiència limitada en la llengua oficial o predominant	18
• Immigrants recents i altres parlants de llengua no nativa	19
• Analfabets funcionals i persones en desavantatge educatiu	19
• Nens	19
1.4 ¿És possible unificar les necessitats de grups diferents?	19
1.5 Llegir i entendre	21
1.6 Nivells de dificultat	22

2	Gèneres i mitjans	22
2.1	Literatura	22
2.2	Notícies i informació sobre la societat	23
2.3	Revistes	23
2.4	Materials no impresos	24
3	La feina d'edició	25
3.1	¿Què fa que una història sigui de lectura fàcil?	25
3.2	La importància de les il·lustracions	27
3.3	El treball amb diaris	28
3.4	Informació de lectura fàcil sobre la societat	29
4	El disseny, etc.	30
4.1	Disposició gràfica i disseny	30
4.2	Paper, tipografia i impressió	30
4.3	Logotipus, ressenya de la coberta posterior	31
5	El procés de publicació	31
5.1	Publicació	31
5.2	Economia	32
6	Informació i màrqueting	33
6.1	El màrqueting crea demandes especials	33
6.2	Representants de la lectura	34
6.3	El paper de les biblioteques	36
	Glossari	37
	Un exemple	41
	Tipus recomanats de lletra	44
	Fonts bibliogràfiques	45

Resum

Aquestes directrius tenen dos propòsits principals: 1) descriure la natura i la necessitat dels productes de lectura fàcil i identificar alguns dels principals grups destinataris; 2) oferir suggeriments als editors de materials de lectura fàcil i per a aquelles organitzacions i agències que serveixen les persones amb dificultats per a la lectura.

L'accés a la cultura, la literatura i la informació és un dret democràtic. Per a exercir aquest dret, moltes persones, a causa d'una minusvalidesa o del fet de tenir limitades les seves habilitats de llegir i escriure, necessiten accedir a materials de lectura fàcil.

Els productes de lectura fàcil els necessiten persones que tenen diversos nivells de discapacitat lectora. En una gran part, les necessitats dels diferents grups són similars, i és possible de cooperar entre diversos països en la producció de materials de lectura fàcil. Les biblioteques juguen un paper clau en el camp de la lectura fàcil.

Esperem que aquestes directrius estimularan i contribuiran a la publicació de materials de lectura fàcil i proporcionaran informació útil per a la feina d'edició i d'assistència domiciliària.

1 La necessitat de materials de lectura fàcil

1.1 ¿Què és lectura fàcil?

Hi ha dues definicions una mica diferents del terme “lectura fàcil”. L’una es refereix a l’adaptació lingüística d’un text que el fa més fàcil de llegir que el text mitjà, però que no el fa més fàcil de comprendre; l’altra es refereix a l’adaptació que fa més fàcils tant la lectura com la comprensió.

1.2 L’aspecte democràtic

El fet que tothom ha de tenir accés a la cultura, la literatura i la informació –i en una forma entenedora– és un *dret democràtic*. És de vital importància que tots els ciutadans siguin capaços de rebre informació sobre el que està passant a la societat. Per tal d’exercir un dret democràtic i de controlar la pròpia vida, una persona necessita estar ben informada.

La qualitat de vida és també un factor important. Poder llegir dóna a la gent una quantitat tremenda de confiança en ells mateixos, i la capacita per a ampliar la seva visió del món i per a prendre el control de les seves pròpies vides. A través de la lectura, la gent és capaç de compartir idees, pensaments i experiències, i de créixer com a éssers humans.

La promoció de la lectura i la necessitat de materials de lectura fàcil es basen fortament en les Normes Estàndard de les Nacions Unides, el Manifest de la UNESCO per a la Biblioteca Pública, la Carta del Lector de l'Associació Internacional d'Editors i el Comitè Internacional del Llibre. L'IFLA també està estudiant la possibilitat d'establir un nou Programa Fonamental per a la Promoció de l'Alfabetització i la Lectura a través de les biblioteques.

1.2.1 Les Normes Estàndard de les Nacions Unides

El 1993 les Nacions Unides van adoptar un document titulat *Les Normes Estàndard sobre l'Equiparació d'Oportunitats per a les Persones amb Discapacitats*. Les normes estàndard no són pas obligatòries, però esdevindran normes de costum quan siguin posades en pràctica per un gran nombre d'estats. La norma número 5 declara que els governs haurien de desenvolupar estratègies per fer els serveis d'informació i la documentació accessibles als diferents grups de persones amb discapacitats, i haurien d'encoratjar els mitjans, especialment la televisió, la ràdio i els diaris, a fer accessibles els seus serveis. La norma número 10 diu que les persones amb discapacitats haurien de poder participar en les activitats culturals sobre una base igualitària, i que els estats haurien de desenvolupar i implementar mètodes per a crear literatura, pel·lícules i teatre accessibles a persones amb discapacitats.

1.2.2 *El Manifest de la UNESCO per a la Biblioteca Pública*

El novembre de 1994 la UNESCO va publicar un *Manifest per a la Biblioteca Pública*. El manifest proclama la creença de la UNESCO en la biblioteca pública com una força viva per a l'educació, la cultura i la informació, i com un agent essencial per a l'assoliment de la pau i el benestar espiritual dins les ments dels homes i les dones.

“Els serveis de la biblioteca pública són prestats sobre la base de la igualtat d'accés per a tots, sense distinció d'edat, sexe, religió, nacionalitat, llengua o estatus social. S'ha de proporcionar serveis i materials específics a aquells usuaris que no poden, per qualsevol motiu, utilitzar els serveis i materials normals, per exemple les minories lingüístiques, les persones amb discapacitats o bé que són a l'hospital o a la presó.”

1.2.3 *La Carta del Lector*

L'Associació Internacional d'Editors i el Comitè Internacional del Llibre van adoptar conjuntament la Carta del Lector el 1992. La carta declara que la lectura és la clau del nostre patrimoni cultural i científic i promou la comprensió internacional. La democràcia depèn de gent ben informada. La paraula impresa és un element essencial en la capacitat crítica d'un individu. La lectura és crucial per al desenvolupament personal de l'individu i per a la seva visió del món exterior i de l'altra gent.

La carta també estableix que els editors tenen obligacions envers els lectors. Han de tendir a la qualitat en termes d'edició, producció i servei. Han d'esforçar-se per a cobrir les necessitats socials de diversos grups de població i, si és necessari, buscar subvencions quan la publicació fos impossible d'una altra manera.

Hi ha una necessitat d'informació sobre la lectura. Per als editors, les biblioteques i altres proveïdors d'informació, l'única manera de posar la lectura a l'abast de tothom és treballar en col·laboració amb organitzacions culturals, educatives i socials que es comprometin en la promoció de la lectura. Una aital aliança d'interessos públics i privats ofereix la millor esperança de cobrir les necessitats universals de lectura.

1.2.4 El Grup de Treball de l'IFLA sobre alfabetització

L'IFLA ha posat atenció durant molts anys en el problema de l'alfabetització i en la necessitat de materials de lectura fàcil. Hi ha una proposta per a un nou Programa fonamental de l'IFLA sobre la promoció de l'alfabetització i la lectura a través de les biblioteques. Un grup de treball està estudiant actualment la viabilitat d'establir un nou Programa Fonamental sobre Alfabetització i Biblioteques. Un programa fonamental així reconeixeria clarament la importància de les biblioteques en la campanya per a l'alfabetització mundial.

A través d'aquest programa, l'IFLA ampliaria i desenvoluparia les seves estratègies per a donar suport a l'alfabetització i a la promoció de la lectura, i consideraria de quines maneres el suport a l'alfabetització i la lectura es pot desenvolupar, a la pràctica, arreu del món.

“L'analfabetisme és un problema global, i restringeix l'accés a la informació. L'accés igualitari a la informació és essencial per a tothom, per a possibilitar de fer tries independents i de prendre decisions informades en totes les àrees de la seva vida diària.” El programa fonamental proposat també diu que: “hi ha una necessitat de millorar la provisió d'una varietat de materials de lectura a les biblioteques, per tal de proporcionar oportunitats d'accés igualitari a la informació a aquells que no tenen prou habilitat en la lectura. S'haurien de proporcionar materials d'interés tant per a adults com per a nens. Aquest material pot ser en suports no tradicionals, com ara literatura de lectura fàcil, llibres en llenguatge de signes, en lletra gran, audiollibres, vídeos, etc.”

1.3 Grups destinataris

Hi ha moltes causes de les dificultats de lectura i diversos tipus d'individus que, per una discapacitat o algun altre problema, poden beneficiar-se dels materials de lectura fàcil.

Primerament, podem identificar dos grans grups:

- **persones amb una discapacitat** que tenen una necessitat intrínseca de productes de lectura fàcil,

- **lectors amb llenguatge o habilitats de lectura limitats**, que, durant un temps determinat, trobaran útil aquest tipus de material. Per a aquestes persones els productes de lectura fàcil poden ser una porta oberta i un aprenentatge útil. Poden crear interès i proporcionar una oportunitat per a millorar les habilitats de lectura.

També podem subdividir els usuaris de materials de lectura fàcil en:

- adults,
- joves i
- nens

Aquesta publicació s'ocupa sobretot dels materials per a adults i joves. A continuació es descriuen els principals grups de població que poden beneficiar-se de materials de lectura fàcil.

La figura 1 il·lustra gràficament dos punts: a) els grups que troben útils els materials de lectura fàcil sovint se solapen, i b) per regla general, no totes les persones d'un grup destinatari tenen la necessitat de materials de lectura fàcil.

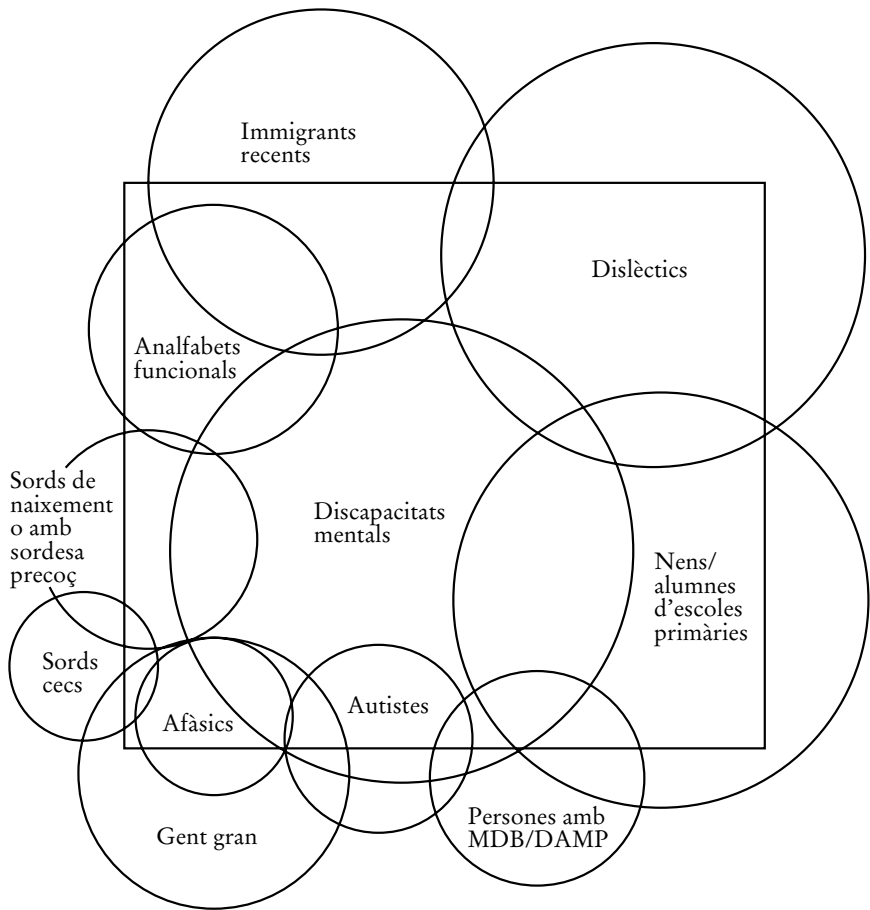

Figura 1. Il·lustració gràfica dels grups destinataris de materials de lectura fàcil, on els cercles representen, aproximadament, els grups, i el quadrat la necessitat de materials de lectura fàcil.

1.3.1 Discapacitats (persones amb una minusvalidesa o disfunció)

Diverses discapacitats poden causar problemes de lectura i crear una necessitat de materials de lectura fàcil. Un individu pot tenir múltiples discapacitats.

- **Discapacitats mentals**

Algunes vegades, els termes minusvàlid o discapacitat mental, o persona retardada, o persones amb dificultats d'aprenentatge, són utilitzats indistintament.

El grau de discapacitat intel·lectual està relacionat amb la capacitat intel·lectual i amb el desenvolupament social i personal. La discapacitat mental sovint és categoritzada en tres nivells:

- lleugera
- moderada
- severa

Una discapacitat mental lleugera pot estar a prop de la intel·ligència normal. Moltes persones amb una discapacitat mental lleugera són capaces de llegir força bé textos senzills. Alguns d'aquells que tenen una discapacitat moderada poden també aprendre a llegir textos curts de lectura fàcil. Aquells amb una minusvalidesa severa no poden llegir per ells mateixos, però poden disfrutar-ne si tenen algú altre que els llegeixi.

No hi ha necessitat de classificació ulterior. Les diferències, necessitats i possibilitats individuals són més importants que una classificació basada en el quocient intel·lectual.

Una estimació bona és que al voltant d'un u per cent de la població del món és intel·lectualment discapacitada. En els països altament desenvolupats aquesta xifra és normalment més baixa, i en els menys desenvolupats hom pot esperar un percentatge més alt, a causa de la manca de nutrició, tractament, atenció mèdica, etc.¹

- **Persones amb problemes de lectura**

L'expressió "problemes de lectura" és difícil de definir. És una expressió àmplia per a una varietat de condicions. Una característica comuna és la discrepància entre el nivell intel·lectual i l'interés d'una persona i la seva capacitat i comprensió lectora.

Els dislèctics constitueixen un grup particular amb problemes de lectura. La dislèxia es defineix com la incapacitat d'aprendre a llegir i escriure bé malgrat una intel·ligència normal i un esforç suficient.

Els dislèctics tenen dificultats en descodificar les paraules i/o en lletrejar-les, però no hi ha problema a l'hora de comprendre un text. Un cinc o un deu per cent estimat de la població del món té dislèxia. No obstant això, no tots ells necessiten materials de lectura fàcil.²

1. The Swedish Handicap Institute, Estocolm.

2. European Dyslexia Association, Brussel·les.

- **Persones amb MBD/DAMP**

MBD és una abreviatura de disfunció mínima cerebral³ i DAMP ho és de dèficit en l'atenció, el control motor i la percepció.⁴ MBD/DAMP s'usa com a terme genèric per a descriure símptomes de trastorns de concentració, motrius i de percepció.

Els diagnòstics diuen que aproximadament un 1,2 per cent de la població del món occidental neix amb una severa MBD/DAMP. D'un 3 a un 6 per cent addicional neix amb una disfunció de lleugera a moderada. MBD/DAMP no és una discapacitat intel·lectual, malgrat que no és rara una combinació de MBD/DAMP amb discapacitat intel·lectual.⁵

Dificultats de concentració i trastorns de percepció sovint condueixen a problemes de lectura, escriptura i aprenentatge en general. Els símptomes de MBD/DAMP, generalment, disminueixen al llarg del temps; alguns dels afectats, malgrat tot, trobaran d'ajut els materials de lectura fàcil.

- **Autistes**

L'autisme és una minusvalidesa que es manifesta per trastorns del contacte i un caràcter introvertit. Menys del 0,01 per cent de la població del món és autista. Molts d'ells pateixen minusvalideses addicionals.⁶

3. "Minimal Brain Dysfunction" a l'original.

4. "Deficit in Attention, Motor control and Perception" a l'original.

5. Swedish Association for Disabled Children and Young People, Estocolm.

6. Autism Europe, Brussel·les.

- **Sords de naixement o amb sordesa precoç**

Les persones que han nascut sordes també es coneixen com a sords des de la infància o amb sordesa precoç. Han estat sordes des del naixement o des d'una etapa primerenca de la seva vida. A causa de la sordesa, el desenvolupament del llenguatge oral ha estat impedit o severament mancat. Moltes persones sordes des del naixement tenen el llenguatge dels signes com a la seva primera llengua i es comuniquen bé mitjançant aquest llenguatge. Quan es tracta del llenguatge escrit, tanmateix, sovint tenen una comprensió limitada de les abstraccions, metàfores o jocs de paraules.

Aproximadament del 0,1 al 0,2 per cent de la població del món ha nascut sorda.⁷

- **Persones sordes i cegues**

Les persones sordes i cegues poden dividir-se en els següents grups:

- persones que han nascut sordes i cegues (o que s'hi han tornat en un estadi primerenc de la vida)
- persones que es queden sordes i cegues més endavant de la vida.

Les persones que han nascut sordes i cegues es comuniquen per mètodes tàctils i tenen una comprensió limitada del llenguatge escrit, així com de l'oral. Sovint necessiten materials de lectura fàcil transcrits en braille.

7. Swedish National Association for the Deaf, Estocolm.

Les persones que s'han quedat sordes i cegues més tard poden ser primer sordes o primer cegues. Aquells qui són sords d'entrada i després s'han quedat cecs tenen el llenguatge dels signes com la seva primera llengua. Consideren el text imprès com un idioma estranger i sovint tenen una comprensió limitada de les metàfores. També ells poden trobar útils els materials de lectura fàcil en braille.

Aquells qui són primer cecs i després es queden sords tenen el llenguatge parlat com a la seva primera llengua, i les seves habilitats en braille són sovint comparables a les dels cecs que no són sords.

Menys del 0,005 per cent de la població és sorda i cega i la majoria d'ells són grans.⁸

- **Afàsics**

L'afàsia és un desordre de la parla causat per l'impediment dels centres cerebrals passius i actius de la parla, sovint causat per un desordre cerebrovascular, tumor cerebral o traumatisme cerebral per accident. Les malalties orgàniques que afecten el cervell, per exemple l'esclerosi múltiple o la malaltia de Parkinson, poden causar afàsia en les seves formes avançades.

Els afàsics tenen problemes en l'ús actiu del llenguatge. No hi ha minva en la intel·ligència. De vegades, arriben paràlisis semilaterals i restriccions en la memòria. L'afàsia pot dividir-

8. World Blind Union, Toronto.

se en diverses formes amb símptomes variats. La necessitat de materials de lectura fàcil varia entre les persones amb afàsia d'acord amb el grau o extensió dels seus símptomes.

Menys del 0,5 per cent de la població del món pateix d'afàsia i la majoria són gent gran.⁹

- **Gent gran, persones parcialment senils**

Les persones grans o parcialment senils sovint tenen dificultats amb el llenguatge estàndard i problemes per a llegir textos estàndard. Les dificultats de comunicació poden venir en detriment de la interacció social i, per això, tenir efecte sobre la capacitat d'enfrontar-se a la vida quotidiana.¹⁰

La recerca ha indicat que els textos de lectura fàcil poden ser utilitzats per gent gran amb demència entre lleugera i moderada.

1.3.2 Lectors amb suficiència limitada en la llengua oficial o predominant

Els parlants de llengua no nativa, les persones amb una educació limitada, i fins i tot els nens que parlen la seva llengua nativa representen grups de lectors que, de manera temporal o permanent, poden trobar beneficiosos els llibres i diaris de lectura fàcil.

9. Association Internationale Aphasie, Brussel·les.

10. Alzheimer's Disease International, Londres.

- **Immigrants recents i altres parlants de llengua no nativa**

Els nous immigrants s'inclouen en aquesta categoria. No solament parlen una llengua diferent, sinó que també provenen d'un bagatge cultural, religiós i educatiu diferent. Durant el període d'assimilació, i fins i tot més enllà, els immigrants poden trobar útils els materials de lectura fàcil.

- **Analfabets funcionals i persones en desavantatge educatiu**

L'analfabetisme funcional sovint és el resultat de múltiples factors, per exemple manca d'educació, problemes socials i malaltia mental. A les persones analfabetes funcionals els manquen força habilitats per a la lectura regular i contínua de llibres i altres publicacions. Els materials de lectura fàcil poden ser per a ells de gran vàlua.

- **Nens**

Els llibres i els diaris de lectura fàcil poden funcionar també molt bé per a nens, aproximadament fins al nivell del quart de primària.

1.4 ¿És possible unificar les necessitats de grups diferents?

Les necessitats de grups diferents, poden realment combinar-se? Aquesta qüestió ha estat discutida extensament.

Òbviament hi ha diferències entre tipus de problemes de lectura, i tots els grups esmentats aquí no poden col·locar-se dins la mateixa categoria. Hi ha diferències en els propòsits i situacions vitals per a les quals la gent necessita materials de lectura fàcil. S'han desenvolupat, provat i ajustat criteris per a diversos grups, sobretot basats en l'experiència. Això no obstant, hi ha un acord general entorn al fet que hi ha més factors que unifiquen aquests grups que no pas que els separen. Molts llibres, diaris i altres publicacions de lectura fàcil poden ser utilitzats per persones provinents de diferents grups.

No és possible que tots els productes de lectura fàcil convinguin a tots els lectors de tots els grups d'audiència. Els interessos i experiències del lector són gairebé tan importants per a una experiència exitosa de lectura com ho és el fet que el llibre sigui fàcil de llegir i de comprendre.

El cercle de lectors és sovint més ampli que no s'espera. Hom ha d'assegurar que cada publicació troba els seus lectors apropiats. Aquesta és, abans que res, una qüestió d'informació i màrqueting.

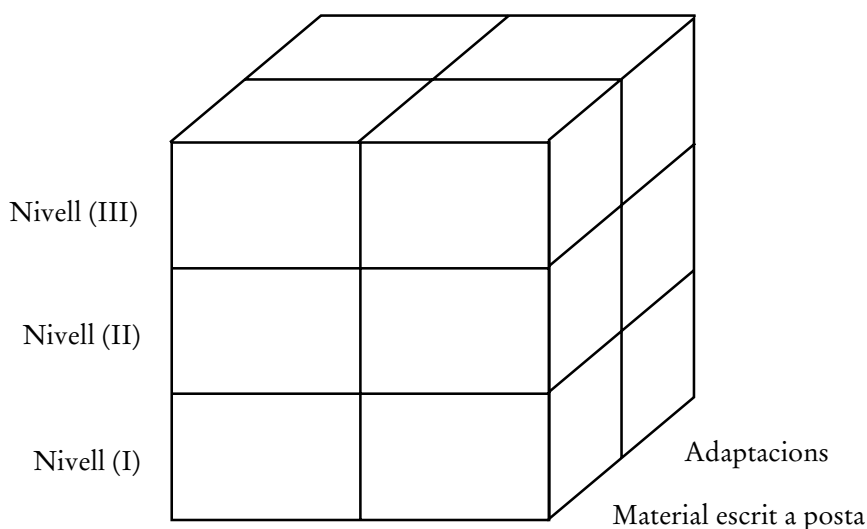

Figura 2. Diferents angles d'aproximació als llibres de lectura fàcil

1.5 Llegir i entendre

Llegir amb èxit no és tan sols una qüestió de descodificar paraules. La lectura també hauria de conduir a l'adquisició d'informació i a l'estimulació de pensaments i d'emocions. Llegir no sempre significa llegir per a un mateix. Les persones amb dificultats severes de lectura probablement es beneficien molt poc d'intentar llegir, fins i tot llibres de lectura fàcil, per a ells mateixos. Però llegir en veu alta en un grup o escoltar una història també és una experiència cultural, i llegir juntament amb altres és una forma de comunicació plena de sentit i una experiència plaent.

1.6 Nivells de dificultat

Els materials de lectura fàcil haurien de ser produïts a nivells de dificultat diversos. Hi ha diferències en la capacitat lectora fins i tot dins de grups amb el mateix problema de lectura. És important tenir present que les persones amb discapacitats mentals no són un grup homogeni i que les seves capacitats s'estenen des de la intel·ligència que frega la línia de la normalitat fins a la discapacitat mental severa.

2 Gèneres i mitjans

Hi ha necessitat de tot tipus de literatura i informació de lectura fàcil.

2.1 Literatura

La literatura de lectura fàcil hauria d'incloure tant ficció com no-ficció, i tant materials escrits especialment com adaptacions dels clàssics. Hauria de cobrir tots els gèneres, com ara novel·les, contes, *thrillers*, poesia, llibres de viatges, etc.

El cub de la figura 2 il·lustra les diferents opcions de la literatura de lectura fàcil, els nivells de dificultat, gèneres i adaptacions, i el material escrit especialment.

Algunes persones poden presentar objeccions a l'adaptació i simplificació d'una novel·la clàssica en un text de lectura fà-

cil. Poden veure el producte de lectura fàcil com a rebaixat i aigualit. Però sense la disponibilitat d'una versió de lectura fàcil, les persones amb problemes de lectura podrien quedar excloses d'una gran part del seu patrimoni cultural. Per a d'altres que no estan acostumats a llegir, el llibre de lectura fàcil pot obrir portes, despertar interès i proporcionar una oportunitat de millorar les habilitats lectores.

2.2 Notícies i informació sobre la societat

Per a moltes persones, les versions de lectura fàcil de notícies i altres documents informatius representen l'únic mitjà d'exercir el dret democràtic a estar informats sobre la societat. L'audiència per a aquests tipus de publicacions és probablement més gran que no pas per als llibres.

Moltes persones experimenten dificultats per a comprendre les notícies dels mitjans de comunicació. Els articles dels diaris són massa llargs, escrits en un llenguatge difícil i contenen massa termes especialitzats. S'espera del lector que tingui un bagatge substancial d'informació per a entendre els informes. Les notícies de la televisió es donen a una velocitat massa ràpida per a molta gent.

2.3 Revistes

Les revistes sobre diferents matèries les gaudeix molta gent com a entreteniment, i també ofereixen informació per a la

pròpia millora i desenvolupament. Les revistes de lectura fàcil poden, per això, ser de considerable valor per a persones amb dificultats de lectura.

2.4 Materials no impresos

Els materials de lectura i comprensió fàcil no haurien de limitar-se al suport imprès. Els suports àudio són beneficiosos per a molts lectors, no solament els minusvàlids visuals, sinó també persones amb problemes de lectura.

La ràdio i la televisió haurien d'oferir programes de “comprensió fàcil”, com ara programes estil magazín. També els enregistraments vídeo tenen el potencial d'arribar a persones amb serioses dificultats en la lectura i la comprensió.

La tecnologia moderna és, definitivament, beneficiosa per a les persones amb discapacitats. Els suports electrònics d'informació, així com les produccions multimèdia en CD-ROM, són molt útils per als discapacitats mentals i per a altres que reben poc en el camí de la informació. Els mitjans interactius de pel·lícula, sons i text són disponibles a diversos nivells funcionals. L'usuari pot avançar entre el material a un nivell que domini i pot rebre ajuda a mesura que la necessiti.

L'usuari pot progressar a través de diversos nivells d'habilitat. És crucial adaptar l'equipament i el programari a les necessitats dels discapacitats mentals. Resoldre les necessitats de l'usuari amb l'equipament i els materials apropiats significa desenvolupar la interfície correcta.

3 La feina d'edició

3.1 ¿Què fa que una història sigui de lectura fàcil?

Els primers encarregats d'edició i editors de materials de lectura fàcil van intentar sense èxit de desenvolupar directrius detallades per a aquest tipus de publicacions. Van provar d'identificar els factors específics que fan un text de lectura fàcil. Els investigadors i els especialistes en la lectura, avui, han abandonat, generalment, aquests esforços i es refien més de l'experiència real.

No limiteu massa la llibertat de l'autor. No poseu massa restriccions als escriptors, il·lustradors i fotògrafs. Aquestes són lliçons importants que cal aprendre. No hem d'oblidar mai que escriure i il·lustrar són processos creatius que rarament tenen èxit amb massa restriccions. És impossible d'escriure un manual prescriptiu per a aquesta mena de tasca.

I no sigueu massa dogmàtics. Deixeu que la ficció sigui ficció. Cal ser divertit i estimulante per a crear materials de lectura fàcil. Els qui creen llibres i escrits són éssers humans, i éssers humans els qui els llegeixen. Els llibres haurien d'entretenir i enganxar la imaginació. Deixeu als escriptors i altres creadors experimentar els *reptes* del treball en lectura fàcil.

Des de l'experiència hem identificat unes quantes directrius i factors generals que fan un text fàcil de llegir i d'entendre:

- a) Escriviu de manera concreta. Eviteu el llenguatge abstracte.
- b) Sigueu lògics. L'acció hauria de seguir un sol fil amb continuïtat lògica.
- c) L'acció hauria de ser directa i simple, sense llargues introduccions ni la implicació de gaires personatges.
- b) Eviteu el llenguatge simbòlic (metàfores) que pot ser malentès pel lector.
- e) Sigueu concisos. Eviteu que hi hagi diverses accions en una sola frase. Ordeneu les paraules d'una sola frase en una línia.
- f) Eviteu paraules difícils, però utilitzeu un llenguatge adult i digne. Les paraules poc corrents haurien d'explicar-se a través de pistes del propi context.
- g) Expliqueu o descriuiu les relacions complicades d'una manera concreta i lògica, en què els esdeveniments tinguin lloc en un marc temporal lògic.
- h) Encoratgeu els escriptors i il·lustradors a conèixer els seus grups d'audiència i a aprendre més coses sobre què significa tenir dificultats de lectura. Feu que es trobin amb els seus lectors i que escoltin les *seves* experiències i vida diària.
- i) Proveu el material abans que vagi a la impremta. Estigueu segurs que el material funciona bé tot assajant-lo amb representants dels diferents grups destinataris.

Si aquesta recomanació general és seguida –construcció d’una història concreta i lògica amb una sola línia argumental, etc.–, podem reduir substancialment els problemes de lectura de les persones amb discapacitats *intel·lectuals*. Aquest tipus d’obres accessibles són també útils per a altres grups, per exemple dislèctics. La simplicitat no ha de ser descoratjadora. Un llibre ben fet en llenguatge simple pot realment ser una experiència positiva per a qualsevol que el llegeixi.

Sovint és difícil escriure en llenguatge simple. Escriure per a la comprensió fàcil pot ser un passeig sobre la corda fluixa entre la simplicitat i la banalitat. En contar breument una història, cada mot és distint i té gran impacte. L’important és tenir una bona història que explicar. És particularment difícil adaptar la literatura existent a la lectura fàcil. Esdevé una qüestió, no solament de crear un bon text de lectura fàcil, sinó també de conservar l’atmosfera i les emocions creades per l’autor original. Però una adaptació suposa sempre un *tornar a contar*, no una traducció.

Vegeu “Un exemple” de text de lectura fàcil a les pàgines 41-43.

3.2 La importància de les il·lustracions

Sabem que una imatge val més que mil paraules. En el context dels materials de lectura fàcil, les il·lustracions juguen sovint un paper més important que no pas en altres

tipus de publicacions. Una imatge que dibuixa *concretament* allò que es descriu en el text, en millora la comprensió i en clarifica el missatge.

Una imatge també pot afegir una dimensió més àmplia al text. Hi ha hagut molta discussió sobre com utilitzar imatges *no realistes*, per exemple abstractes, en el context de la lectura fàcil. La naturalesa d'aquesta classe d'art invita a interpretacions àmplies i divergents. L'experiència indica que les imatges no realistes funcionen bé per a una audiència de lectura fàcil com ara els discapacitats intel·lectuals (que entenen i interpreten el món d'una manera concreta). Una imatge abstracta pot, per exemple, comunicar una atmosfera descrita en un text i intensificar les sensacions.

Però la imatge ha d'*estar d'acord* amb el text. Una imatge que porti en direcció equivocada o que no comuniqui la mateixa sensació confondrà segurament, tot fent la lectura encara més difícil a les persones que ja hi tenen dificultats serioses.

3.3 El treball amb diaris

En contrast amb la publicació de llibres, el treball amb diaris es basa en mantenir un *concepte* de disseny existent i un *nivell de dificultat* del llenguatge i del contingut de l'article. L'objectiu és comunicar notícies i informar sobre esdeveniments, fins i tot sobre situacions complexes, d'una manera simple i directa.

Els elements que fan una notícia de lectura fàcil són generalment els mateixos que aquells que s'apliquen a un llibre. En els diaris estàndard, els titulars enginyosos, els termes tècnics i el llenguatge simbòlic són comuns. Un article de lectura fàcil hauria d'evitar aquest tipus de presentació. L'ús de fotos rellevants és important. Un disseny net i simple és essencial.

Els diaris estàndard sovint són plens de dades, però els articles, en un diari de lectura fàcil, haurien d'anar adreçats a col·locar les notícies en un context i proporcionar rerefons i explicacions.

Matèries prolixes i complicades són difícils d'explicar en un format breu. Les narracions o números especials són una manera de fer això; un bon exemple seria un número especial sobre el procés electoral o sobre les diferents religions.

No totes les notícies *poden* descriure's d'una manera simple. Però, que potser esperem que tots els lectors entenguin tot allò que és imprès en un diari estàndard? I, quantes persones estan realment interessades en tot?

3.4 Informació de lectura fàcil sobre la societat

A més de les notícies, és important que tothom tingui accés a documents públics comprensibles i a informació sobre la societat i el govern, per exemple els drets i responsabilitats electorals i del ciutadà.

4 El disseny, etc.

4.1 Disposició gràfica i disseny

La disposició gràfica hauria de ser clara i atractiva. Els marges amples i l'espaiat generós fan un text més accessible. El disseny de la coberta hauria d'anar relacionat amb el contingut.

El text hauria de ser en blocs amb un nombre limitat de línies per pàgina. Les paraules d'una oració simple haurien d'omplir una línia, o sigui que cada frase hauria de subdividir-se amb el ritme de la parla natural.

Els llibres i diaris haurien de tenir una aparença atractiva i, si van adreçats als adults, no donar una impressió infantil. Un llibre de lectura fàcil hauria de semblar “un llibre autèntic”.

4.2 Paper, tipografia i impressió

El paper hauria de ser de qualitat substancial. Hi hauria d'haver suficient contrast entre el fons i les il·lustracions. Per això, els fons i els tipus acolorits haurien d'evitar-se.

La tipografia hauria de ser clara i força gran. L'experiència mostra que un tipus amb gràcia (Serif) clar (com, per exemple, Garamond, Times i Century Schoolbook) és una bona tria per les parts de text corrents. Es recomana una mida de

12-14 punts. Vegeu l'apartat "Tipus recomanats de lletra" a la pàgina 44.

4.3 Logotipus, ressenya de la coberta posterior

Els productes de lectura fàcil haurien de ser clarament marcats com a tals. Un logotipus que signifiqui "de lectura fàcil" pot ser una manera pràctica d'aconseguir això. Els productes que s'identifiquin per un logotipus de lectura fàcil haurien de cobrir certs requisits sobre llenguatge, contingut i disseny.

La ressenya a la coberta posterior dels llibres de lectura fàcil hauria de donar una bona descripció del contingut i una indicació del nivell de dificultat.

5 El procés de publicació

5.1 Publicació

Els materials de lectura fàcil poden ser desenvolupats per diversos tipus d'editors. Per exemple, les editorials comercials regulars poden produir una versió en connexió amb la publicació estàndard. Aquest mètode de producció està d'acord amb el principi de "normalització" i integració plena de les persones discapacitades al corrent general de la societat.

D'altra banda, utilitzar una organització especial per a la publicació de lectura fàcil té certs beneficis. Aquests inclouen la disponibilitat d'habilitats i coneixement especials del personal sobre la feina editorial, el màrqueting i la informació.

5.2 Economia

Hi ha una base econòmica sòlida per a la publicació de llibres i diaris de lectura fàcil? O aquesta és una activitat que només pot sobreviure a través de subsidis del govern o d'almoines?

Els costos de producció per a materials de lectura fàcil depenen, és clar, de les vendes, del nombre de còpies produïdes i del nivell que tinguin la feina editorial i el disseny. Els costos de producció són, generalment, més alts que aquells de les publicacions estàndard del mateix gènere.

¿Es donen les condicions per a l'autofinançament? Això pot ser realista, des del moment que, per exemple, els països nòrdics indiquen que la majoria dels títols de lectura fàcil poden pagar la seva pròpia sortida amb vendes d'entre 4.000 i 5.000 exemplars. Un setmanari de lectura fàcil que contingui de 8 a 12 pàgines pot funcionar, probablement, amb 20.000 subscriptors.

6 Informació i màrqueting

6.1 El màrqueting crea demandes especials

Hi ha un munt de feina a l'hora de crear i publicar llibres i diaris de lectura fàcil. Però la publicació només és la meitat del treball. Un bon producte no es ven sol, cal fer-ne màrqueting. I el màrqueting crea demandes especials.

¿Com es fa màrqueting d'un producte basat en la paraula escrita per a gent culturalment desavantatjada i amb una capacitat limitada d'expressar els seus propis interessos (per exemple, discapacitats mentals)? ¿O bé, per exemple, per a gent que no estan acostumats a llegir i que rarament visiten una biblioteca o llibreria?

Les tècniques tradicionals del màrqueting no són adequades en aquest cas, ja que no és tan sols una qüestió de màrqueting. Abans que un producte de lectura fàcil pugui ser venut, han d'existir entre els qui tenen dificultats lectores, així com entre parents i cuidadors, una actitud oberta i un interès actiu.

El contacte personal és molt important en el tracte amb gent que normalment no llegeix. Sovint és necessari passar a través d'intermediaris, per arribar a aquesta gent. Fins que no s'hagi aconseguit això, tant els esforços de màrqueting com la publicitat tampoc no seran gaire efectius.

6.2 Representants de la lectura

Aquells que tenen les dificultats de lectura més grans i que sovint tenen menys accés a la cultura són, com s'ha dit més amunt, els discapacitats mentals. No és probable que ells facin peticions espontànies de llibres i diaris. Tendeixen a veure els llibres i els diaris com alguna cosa estranya i intimidatòria. I la gent del seu entorn immediat, els familiars i els cuidadors, sovint no pensen que les notícies i les experiències literàries poden ser una font de gran plaer per als discapacitats.

Exemple: L'organització sueca de representants de la lectura

Per tal d'encoratjar la lectura i, per mitjà d'això, crear bones oportunitats per a la publicació de materials de lectura fàcil i desenvolupar informació i estabilitat efectives en el màrqueting, la Easy-to-Read Foundation (Fundació per a la Lectura Fàcil) de Suècia s'ha adonat que és necessària una organització de "representants de la lectura" lligada a programes culturals, socials i educacionals, tant localment com regionalment.

Es va iniciar un projecte en col·laboració amb la Societat Nacional Sueca per a les Persones amb Discapacitat Mental, que agrupa els representants de la lectura en un nombre de districtes locals. El projecte posa èmfasi en la cultura i en l'encoratjament a la lectura. La lectura és encoratjada com un ingredient natural de la vida diària de les persones dis-

capacidades intel·lectualment a les llars residencials i als centres de dia, i els seus cuidadors són animats a ajudar en aquesta activitat. Les agències de govern locals, biblioteques, escoles, organitzacions d'educació d'adults i societats per als discapacitats han format una coalició amb la responsabilitat d'establir el projecte en les seves respectives comunitats o regions. Un representant de la lectura ha estat reclutat entre el personal a cada llar residencial, i aquest és responsable d'organitzar sessions de lectura, cercles de lectura, visites a biblioteques, etc.

Els resultats del projecte han estat molt positius: quan als discapacitats mentals se'ls va proporcionar un llibre, van ser més dels que primer s'havia pensat els qui van poder llegir-lo. Molts van tenir significativament més coneixement d'allò que prèviament s'havia manifestat, i els cercles de lectura van crear un interès en diferents temes i feren sorgir preguntes i discussions. El llibre va ajudar-los a posar en paraules els pensaments i idees que abans no havien estat capaços d'expressar. Per a la majoria de participants, el llibre es va convertir en una possessió de gran vàlua.

Les actituds influents i l'encoratjar la lectura d'aquestes formes es van revelar importants per a donar suport a la publicació de llibres i diaris de lectura fàcil.

Els representants de la lectura, o representants culturals, com poden ser anomenats, poden jugar també un rol important amb altres grups de gent amb discapacitats lectores que tenen poc o cap accés a la cultura i a la informació.

6.3 El paper de les biblioteques

Les biblioteques públiques han jugat sempre un paper clau en el camp de la lectura fàcil. Una majoria dels llibres de lectura fàcil són venuts a les biblioteques. Això vol dir que l'èxit dels llibres de lectura fàcil en arribar als lectors depèn, en una gran mesura, de les biblioteques.

Podem donar per suposat que els lectors de materials de lectura fàcil no estan, generalment, familiaritzats amb les biblioteques. No podem esperar arribar a un gran nombre d'aquests lectors sense esforços especials, tant de les biblioteques públiques com de les escolars. Des del punt de vista bibliotecari, l'èxit depèn de quatre factors bàsics:

- la capacitat de treball bibliotecari amb grups especials (gent que viu en pisos de grup, centres de dia, institucions i organitzacions per als discapacitats), així com amb els cuidadors;
- el coneixement de les necessitats especials dels lectors. El personal de biblioteca ha de ser format i informat sobre aquestes necessitats especials;
- el coneixement de, i l'expertesa en, seleccionar materials de lectura fàcil (llibres, periòdics, vídeos, etc.); la facilitat d'accés als materials de lectura fàcil a les biblioteques. Aquests materials han de ser clarament marcats i exposats.

La cooperació entre tot tipus de biblioteques és igualment important, i les biblioteques públiques i escolars haurien de

fer un esforç per a treballar a prop de biblioteques especials, com les dedicades als cecs.

Algunes biblioteques també proporcionen seminaris per a aquells que volen aprendre a llegir i inicien la gent en programes que els ajuden a aprendre a llegir.

Glossari

Braille

Sistema d'impresma per a cecs. Les lletres són impreses en forma de punts en relleu que poden notar-se amb els dits.

CD-ROM

Abreviatura de “Compact Disc – Read Only Memory”. Disc en el qual hi ha emmagatzemada, en format digital, una gran quantitat de dades com ara text, imatges i so. Es pot accedir a la informació en CD-ROM mitjançant un ordinador amb lector de CD-ROM.

Capacitat funcional de llegir i escriure

Generalment definida com un nivell de capacitat de llegir i escriure suficient per a afrontar els requeriments de la vida diària, és a dir: llegir i escriure frases curtes, llegir notes curtes i articles breus als diaris, etc. Una regla empírica és que

es requereixen diversos anys d'educació bàsica per a aconseguir la capacitat funcional de llegir i escriure. Aquesta canvia amb la complexitat de la societat.

Discapacitat

Lesió, malaltia o condició física o mental permanent que restringeix la forma com una persona funciona en la vida diària.

Disfunció

Relació o conducta que és diferent d'allò que es considera normal.

Disposició gràfica

Arranjament del text, il·lustració i gràfics dins una publicació.

Interfície

Referit a la interfície d'usuari dels ordinadors i del programari, normalment esteu parlant de la presentació en pantalla i de la seva facilitat d'ús.

Logotipus (logo)

Disseny especial d'un nom, inicials o símbols utilitzat per les companyies i organitzacions per a publicitat o identificació d'un producte.

Metàfora

Manera imaginativa de descriure alguna cosa tot referint-se a una altra que té les qualitats que hom vol expressar. Una metàfora es vol un símbol.

Minusvalidesa

Discapacitat física o mental que impedeix una persona de viure una vida totalment normal.

Multimèdia

Programes i productes que integren l'ús de diversos mitjans, com ara text, gràfics, so i vídeo, per a vehicular informació.

Ressenya de la coberta posterior (*blurb*)

Informació escrita a la coberta posterior d'un llibre per a cridar l'atenció sobre el seu contingut.

Tecnologia de la informació (TI)

Diverses tecnologies digitals utilitzades per a crear, emmagatzemar, analitzar i transferir informació a través d'ordinadors o d'aparells de telecomunicacions.

UNESCO

Abreviatura de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Un exemple

Normes estàndard

de les Nacions Unides sobre l'equiparació
d'oportunitats per a persones amb discapacitats

Versió original

Norma 15. Legislació

Els estats tenen la responsabilitat de crear les bases legals per a l'establiment de mesures per a assolir els objectius de plena participació i igualtat per a les persones amb discapacitats.

1. La legislació nacional, que incorpora els drets i obligacions dels ciutadans, hauria d'incloure els drets i obligacions de les persones amb discapacitats. Els estats tenen l'obligació de possibilitar les persones amb discapacitats a exercir els seus drets, incloent-hi els seus drets humans, civils i polítics, sobre una base d'igualtat amb els altres ciutadans. Els estats han d'assegurar que les organitzacions de persones amb discapacitats s'involucrin en el desenvolupament de la legislació nacional que concerneix als drets de les persones amb discapacitats, igual com en l'avaluació continuada d'aquesta legislació.

2. L'acció legislativa pot ser necessària per a suprimir les condicions que poden afectar negativament les vides de les

persones amb discapacitats, incloent-hi l'assetjament i la victimització. Qualsevol disposició discriminatòria contra persones amb discapacitats ha de ser eliminada. La legislació nacional hauria de preveure sancions apropiades en cas de violació dels principis de no-discriminació.

3. La legislació nacional que concerneix persones amb discapacitats pot aparèixer en dues formes diferents. Els drets i les obligacions poden incorporar-se a la legislació general o bé quedar continguts en una legislació especial. La legislació especial per a persones amb discapacitats pot ser establerta de diferents maneres:

- a) promulgant legislació separada, que tracti exclusivament de temes de discapacitat;
- b) incloent els temes de discapacitat dins la legislació sobre assumptes concrets;
- c) esmentant les persones amb discapacitats específicament en els textos que serveixen per a interpretar la legislació existent.

Una combinació d'aquests diferents sistemes podria ser desitjable. També podrien considerar-se disposicions de discriminació positiva.

4. Els estats poden considerar l'establiment de mecanismes formals estatutaris de queixa de cara a protegir els interessos de persones amb discapacitats.

Versió en lectura fàcil

Norma 15. Lleis

Els estats són responsables de veure que els minusvàlids siguin inclosos en totes les lleis que tracten dels drets i les obligacions de la gent minusvàlida.

Els minusvàlids han de poder votar i fer ús dels seus drets com els altres. S'ha de contactar amb les associacions de minusvàlids quan s'estiguin escrivint noves lleis que afectin les vides de la gent minusvàlida.

Els drets dels minusvàlids han d'incloure's en les lleis normals, però també es poden escriure lleis especials per als minusvàlids.

Es pot demanar a les lleis que protegeixin els minusvàlids de ser tractats malament o injustament, com ho fan les lleis contra diversos tipus de violència contra la gent minusvàlida.

Tipus recomanats de lletra

Tipus amb gràcia (Serif)

Century Schoolbook de 12 punts

Garamond de 13 punts

Times New Roman de 14 punts

Tipus sense gràcia (Sans Serif)

Antiqua de 12 punts

Univers de 13 punts

Fonts bibliogràfiques

Bellander, Elsie i Lundström, Beata. *How to publish Easy Reader Books - A Model, Report*. Swedish National Board of Education, Stockholm, 1990.

Charter for the Reader. International Book Committee & International Publishers Association. Geneva, 1992.

Easy-to-Read Foundation (LL-stiftelsen). *Så gör du lättläst bok. Information till författare, fotografer och bildkonstnärer*. Sweden, 1990.

Handikapp - Vad är det?, Sammanställd av Raoul Dammert, C E Fritzes AB. Stockholm, 1996.

Hedin, Benkt-Eirk, *The Simple and the Difficult*, (traduit del suec), National Library of Australia, Canberra, 1993.

IFLA, *The Promotion of Literacy and Reading through Libraries. Proposal for a new IFLA Core Programme*, 1995.

Marshall, Margaret i Porter, Dorothy, *Read Easy 2*, Reading resources including printed, audio-visual and software material for adults with learning disabilities, Book Trust, London, 1994.

National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen). *Små och mindre kända handikappgrupper*, Sweden, 1997.

National Library of Australia, *The Right to Read*, Publishing for people with reading disabilities. Papers given at a seminar. Canberra 1991.

NBLC, Dutch Centre for Public Libraries and Literature. *Easy to read guide*, 1992.

Rosenschöld, Lisbeth & Rosenström, Lotta. *A Rewarding Encounter - Mentally Handicapped Adults make Acquaintance*

with the Easy-to-Read Book and Newspaper, Paper given at IFLA conference, 1994.

Swedish Handicap Institute (Handikappinsitutet), *Hur många? Statistik om handikapp*. Sweden, 1989.

Starmans, Mieke et al. *Classification of Criteria*, Paper given at IFLA Seminar on easy-to-read, 1988.